

مهندسی فرهنگی کشور

تحول در ساختارها و سازوکارها

مهدی ناظمی اردکانی

www.ketab.ir

نشر ساقی، ۲۵۶/۱۶۰

ناظمی اردکانی، مهدی، ۱۳۴۲-
مهندسی فرهنگی کشور: تحول در ساختارها، مهدی ناظمی اردکانی، تهران:
ساقی، چاپ اول، ۱۳۹۳، ۲۸۸ص. جدول و نمودار.

ISBN 978-600-6128-62-7

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

۱. مدیریت فرهنگی کشور - ۲. ایران ۳. سیاست فرهنگی - ۴. ایران -
برنامه‌ریزی.

۳۰۴/۰۹۵۵

HM۶۲۱/۲۸۷

۱۳۹۳

۳۴۴۷۴۱۸

کتابخانه ملی ایران

مهندسی فرهنگی کشور

دکتر مهدی ناظمی اردکانی

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۴، شمارگان: ۱۱۰۰ نسخه

ویراستار: همایون آرمنش

طراح جلد: سیدایمان نوری نجفی

لیتوگرافی و چاپ: شمسه‌ی خوش‌نگار

شابک: ۷-۶۲-۶۱۲۸-۶۰۰-۹۷۸

قیمت: ۱۷۵۰۰۰ ریال

حقوق چاپ و نشر برای نشر ساقی محفوظ است. تلفن: ۸۸۸۰۹۷۴۸

فهرست

۱ مقدمه

فصل اول:

۵ مفهوم‌شناسی مهندسی فرهنگ و مهندسی فرهنگی کشور

۵ نگرش مهندسی سیستم‌ها و علم مدیریت

۶ مهندسی و مدیریت سیستم‌ها

۷ مهندسی فرهنگی، واژه‌ای نو

۹ رویکرد سیستمی

۱۰ رویکرد و تفکر فرهنگی

۱۳ مهندسی فرهنگ

۱۶ مهندسی فرهنگی کشور

۲۳ واحد تحلیل در مهندسی فرهنگی

فصل دوم:

۳۱	مبانی، اصول و روش مهندسی فرهنگ
۳۱	فرهنگ
۳۲	خصوصیات اصلی فرهنگ
۳۳	جایگاه فرهنگ در طبقه‌بندی سیستم‌ها
۳۴	حوزه‌های فرهنگ
۳۵	انواع حوزه‌های فرهنگ
۴۰	انواع فرهنگ‌ها
۴۱	مهندسی فرهنگ
۴۳	امکان‌پذیری مهندسی فرهنگ
۴۴	پیش‌نیازهای مهندسی فرهنگ
۴۵	فرآیند مهندسی فرهنگ و مهندسی فرهنگی کشور
۴۵	وضعیت فرهنگ
۴۷	تبیین فرهنگ
۴۷	ترویج فرهنگ
۴۸	مفاهیم معادل مهندسی فرهنگ
۴۹	ساختارهای سیستم مهندسی فرهنگ
۵۰	ساختارهای نظام تبیین فرهنگ
۵۱	ساختارهای نظام ترویج فرهنگ
۵۱	اصول و مفروضات در مهندسی فرهنگ
۵۴	تفاوت مهندسی فرهنگ و مهندسی فرهنگی

فصل سوم:

۵۷	جایگاه مهندسی فرهنگ و مهندسی فرهنگی
	شورای عالی انقلاب فرهنگی به‌عنوان جایگاه مهندسی

- فرهنگی کشور ۵۷
- رابطه‌ی شورای عالی انقلاب فرهنگی و مجمع تشخیص
- مصلحت نظام در تدوین سیاست‌های کلی ۶۲
- شیوه‌نامه‌ی پیشنهادی ۶۷
- عرصه‌های مهندسی فرهنگی کشور ۷۰
- جایگاه مهندسی فرهنگ کشور ۷۲

فصل چهارم:

- مهندسی فرهنگی کشور ۷۵
- مهندسی فرهنگی رفتارهای فردی ۷۵
- مهندسی فرهنگی و سطوح آن ۷۷
- دسته‌بندی رفتارها ۹۱

فصل پنجم:

- مهندسی فرهنگی کشور، سطح سازمان ۹۹
- مبانی مهندسی فرهنگی سازمان ۹۹
- تفکیک کارکرد و تنظیم وظایف ۱۰۰
- شناخت صحیح و کامل از انسان ۱۰۰
- مهندسی فرهنگی شغل ۱۰۱
- پیامدهای طراحی و مهندسی غیرانسانی مشاغل ۱۰۲
- تخصصی کردن و گسترش شغل ۱۰۳
- شغل و شاغل ۱۰۵
- چگونگی ساماندهی رفتار سازمانی ۱۰۶
- رویکردهای مختلف در ساماندهی رفتارها ۱۰۸
- مهندسی فرهنگی سازمان ۱۰۸

فصل ششم:

- مهندسی فرهنگی نظام سیاسی، مهندسی فرهنگی کشور در سطح کلان
 ۱۱۱ نظام کشور
- مهندسی فرهنگی نظام کلان سیاسی و همگرایی ۱۱۵
- نظام کلان مدیریت کشور یک سیستم دینامیکی ۱۱۷
- انقلاب فرهنگی و مهندسی فرهنگی کشور در بعد از انقلاب ۱۱۹
- دیدگاه های مختلف در مهندسی و نوسازی کشور ۱۱۹
- آسیب شناسی عدم انجام کامل مهندسی فرهنگی نظام کلان ... ۱۲۳
- الف. نقش و جایگاه ارکان نظام مدیریت ۱۲۴
۱. جایگاه و نقش مجلس خبرگان رهبری ۱۲۴
۲. جایگاه و نقش رهبری ۱۲۶
۳. جایگاه و نقش رئیس جمهوری ۱۲۷
۴. جایگاه و نقش شورای نگهبان ۱۲۷
۵. جایگاه و نقش مجلس شورای اسلامی ۱۲۸
- ب. تعامل و روابط ارکان نظام مدیریت ۱۳۰
۱. رابطه ی مجلس شورای اسلامی و ... ۱۳۰
۲. رابطه ی قوه ی مجریه و قوه ی مقننه ۱۳۳
۳. رابطه ی سه قوه ی مقننه، مجریه و ... ۱۳۵
۴. رابطه ی ریاست جمهوری و نهادهای ... ۱۳۷
۵. رابطه ی مجلس شورای اسلامی و ... ۱۳۷
۶. رابطه ی رهبری، مجمع تشخیص ... ۱۳۸
۷. رابطه ی دستگاه های اجرایی زیر نظر ... ۱۴۰
- جمع بندی ۱۴۱
- مهندسی فرهنگی کشور در نگاه حضرت امام (ره) ۱۴۳
- مهندسی فرهنگی نظام کلان مدیریت کشور ۱۴۴

۱۴۵	چالش‌های اصلی در مهندسی فرهنگی نظام کلان مدیریت کشور
۱۴۷	استمرار چالش‌های رویکردی مهندسی فرهنگی نظام ...
۱۵۰	جمهوریت، اسلامیت و جمهوریت اسلامیت
۱۵۱	شورای عالی انقلاب فرهنگی و مهندسی فرهنگی نظام
۱۵۲	ساختار کلان نظام مدیریت در جمهوری اسلامی ایران
۱۵۹	جایگاه مشروعیت توأمان و مضاعف
۱۷۴	اصول موضوعه‌ی مهندسی فرهنگی کشور
۱۷۸	فرآیند همگرایی در نظام جمهوری اسلامی ایران

فصل هفتم:

۱۸۳	مهندسی فرهنگی نظام اجتماعی
۱۸۶	کارکرد اصلی نظام اجتماعی و توزیع متوازن جمعیت
۱۸۹	مدینه‌ی منظمه‌ی اسلامی، الگوی مهندسی فرهنگی
۱۹۱	ساختار شهری
۱۹۱	چگونگی مهندسی فرهنگی نظام اجتماعی
۱۹۲	مرز شهری در فرهنگ اسلامی
۱۹۳	تقسیمات درون شهری
۱۹۴	واحد شهری
۱۹۵	مرز واحد شهری
۱۹۶	اصول مهندسی فرهنگی شهر به‌عنوان واحد کلان

فصل هشتم:

۱۹۹	مهندسی فرهنگی نظام اقتصادی
۲۰۱	اقتصاد و نقش فرهنگ در آن
۲۰۱	تأثیرات منفی مهندسی و مدیریت نظام اقتصادی ...

۱. عدم تعادل در توجه به ابعاد وجودی ۲۰۱
۲. اختلال در روند حاکمیت ارزش‌های ... ۲۰۳
۳. اختلال گسترده در فعالیت‌های ... ۲۰۳
۴. عدم تعمیق مشارکت مردم در ... ۲۰۴
۵. فراموش شدن تدریجی سنت‌های ... ۲۰۴
۶. تخریب روابط مردم و دولت ۲۰۴
۷. فرافکنی ۲۰۵
۸. عدم حساسیت نسبت به بیت‌المال ۲۰۵
۹. ناشناخته ماندن مرزهای فرهنگی ... ۲۰۶
۱۰. عدم تحول در نظام آموزش عالی ۲۰۶
۱۱. فقدان مدیریت مطلوب و کارآمد ۲۰۶
۱۲. تأثیرات نامطلوب نحوه توزیع ... ۲۰۷
۱۳. فاصله‌ی زیاد بین فرهنگ معمول ... ۲۰۷
- ضرورت مهندسی فرهنگی نظام اقتصادی کشور ۲۰۷
- اقتصاد سالم و اهمیت مهندسی فرهنگی نظام اقتصادی ... ۲۰۸
- ارزش‌های فرهنگی و نظام اقتصادی ۲۰۸
- الزامات اساسی مهندسی فرهنگی نظام اقتصادی ۲۱۰
- الف) توسعه‌ی سرمایه انسانی ۲۱۰
- ب) تحول در نقش دولت و افزایش نقش مردم ۲۱۱
- ج) هدف‌گذاری و سیاست‌گذاری تحولی ۲۱۵
- د) بهره‌وری کامل از کلیه عوامل تولید و ... ۲۱۶
- و) عدالت اجتماعی و اقتصادی بر مبنای ... ۲۱۸
- ه) رهایی از اقتصاد نفتی و صیانت از منابع ... ۲۱۹
- صرفه‌جویی و بهینه‌سازی مصارف ریالی و ارزی ۲۲۲
- تعامل مؤثر نظام‌های سیاسی و اجتماعی با نظام اقتصادی ۲۲۳

فصل نهم:

- ۲۲۷ مهندسی فرهنگی نظام فرهنگی
- ۲۲۹ اطلس فرهنگی کشور و نقشه‌ی آمایش فرهنگی کشور
- ۲۳۰ اطلس دستگاه‌های فرهنگی کشور و نقشه‌ی آمایش ...
- ۲۳۱ اهمیت و ضرورت مهندسی فرهنگی نظام فرهنگی کشور
- ۲۳۱ آسیب‌شناسی مدیریت کلان فرهنگی
- ۲۳۱ الف. فقدان مدل استراتژیک کلان توسعه‌ی ...
- ۲۳۲ ب. ابهام در امکان و ضرورت دخالت دولت
- ۲۳۴ پ. دوگانگی مدیریت فرهنگی
- ۲۳۴ ج. عدم وجود رویکرد استراتژیک و انفعال در ...
- ۲۳۵ د. پراکندگی ساختاری - نهادی در فعالیت‌های ...
- ۲۳۷ ز. ضعف سازوکار اجرایی شدن برنامه‌ها و ...
- ۲۳۸ ح. فقدان برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری استراتژیک
- ۲۳۹ اصول موضوعه‌ی فرهنگی در قانون اساسی
- ۲۴۷ اهداف فرهنگی جمهوری اسلامی
- ۲۴۸ اصول موضوعه‌ی فرهنگی در سیاست فرهنگی کشور
- ۲۵۳ سازمان‌ها و مراکز نظارت، اجرا و هماهنگی
- ۲۵۶ آسیب‌شناسی اطلس دستگاه‌های فرهنگی
- ۲۵۷ ساماندهی و مدیریت کلان دستگاه‌های فرهنگی

مقدمه

شورای عالی انقلاب فرهنگی به عنوان بالاترین رده در نظام فرهنگی کشور، مأموریت و وظیفه‌ی حساس و پیچیده‌ای در مدیریت راهبردی فرهنگی کشور بر عهده دارد. به غیر از این مجموعه، هیچ جایگاه و مرکز دیگری در کشور وجود ندارد که چنین وظیفه‌ای در خصوص نظام فرهنگی بر عهده داشته باشد. دولت و مجلس و حتی مجمع تشخیص مصلحت نظام در رابطه با فرهنگ کشور وظایفی دارند، ولی هیچ کدام وظیفه‌ای که این شورا دارد را عهده‌دار نبوده و نمی‌تواند انجام دهد.^۱

شورای عالی انقلاب فرهنگی، مرکز مهندسی فرهنگی کشور محسوب می‌شود. مهندسی فرهنگی کشور، نیازمند داشتن نگاه بلندمدت و بصیرتی راه‌گشا به آینده‌ی فرهنگی است، تا این مجموعه‌ی کارشناسی زبده و ناب فرهنگی، بتواند مجمع تشخیص مصلحت نظام را در سیاست‌گذاری‌های کلان کشور هدایت کند.^۲

۱. فرمایشات مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۱.

۲. همان.

علاوه بر مهندسی فرهنگی کشور، وظیفه‌ی مهم و اصلی دیگر شورای عالی انقلاب فرهنگی، مهندسی فرهنگ کشور است. فرهنگ کشور به نظم، جهت‌گیری، جهت‌یابی و انسجام بخش‌های گوناگون دولتی و غیردولتی در باب فرهنگ نیازمند است. این شورا مسئولیت شناخت فرهنگ موجود کشور را بر عهده دارد و اگر در آن ضعف‌هایی دید آن را اصلاح و اگر در آن نفوذی هست، راه نفوذ را ببندد.^۱

شورای عالی انقلاب فرهنگی در انجام وظیفه و مأموریت خاص خود که مهندسی فرهنگ کشور است، مشخص می‌کند فرهنگ ملی - عمومی و حرکت عظیم درون‌زا و ضرورت بخش و کیفیت بخشی که به عنوان فرهنگ در درون انسان‌ها و جامعه، لازم است وجود داشته باشد، چگونه باید باشد. اشکالات و نواقصی که وضعیت موجود دارد چیست و چگونه باید رفع شود.^۲

مهندسی فرهنگ بدین مفهوم است که با بصیرت و فکری کلان و نگاهی برتر و بالاتر، همه‌ی جریان‌های فرهنگی داخل و خارج کشور دیده شده و مشخص شود که عناصر فرهنگی، با چه کیفیتی باید باشند و حقیقت فرهنگ باید به کدام سمت برود. از سوی دیگر باید حرکت فرهنگی به سمت مطلوب، هدایت و مراقبت شود. هدایت و مراقبت حرکت فرهنگ به سمت مطلوب با مهندسی فرهنگی کشور انجام می‌پذیرد.^۳

مهندسی فرهنگ و مهندسی فرهنگی کشور، وظیفه و مأموریتی است که از عمق و پیچیدگی بالایی در حوزه‌ی مدیریت راهبردی کشور برخوردار است. لازمه‌ی انجام چنین وظیفه‌ای بهره‌گیری از نتایج تلاش‌های علمی، پژوهشی و مطالعاتی در موضوع فرهنگ و توسعه‌ی فرهنگی و در اختیار داشتن اطلاعات استراتژیک فرهنگی با رصد مستمر فرهنگی کشور و جهان است.

امکان تجزیه و تحلیل و بهره‌گیری از نتایج پژوهش‌های فرهنگی انجام شده

۱. فرمایشات مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۱.

۲. همان.

۳. همان.

و اطلاعات استراتژیک فرهنگی، برای انجام تصمیم‌گیری‌های استراتژیک و مهندسی فرهنگ و مهندسی فرهنگی کشور، زمانی فراهم خواهد بود که شورای عالی انقلاب فرهنگی دارای عقبه‌ی علمی و فکری مناسب و اتاق‌های فکر برای تأمین دانش و بصیرت مدیریت راهبردی فرهنگی کشور باشد.^۱

مطالب تهیه شده در این مجموعه، درآمدی بر مهندسی فرهنگ و مهندسی فرهنگی کشور می‌باشد. تلاش‌های علمی قابل بهره‌برداری که در این زمینه به صورت مستقیم و غیرمستقیم انجام شده است، مورد اشاره یا جمع‌بندی و تجزیه و تحلیل و نتیجه‌گیری قرار گرفته‌اند.

در قدم اول سعی شده است مفهوم مهندسی فرهنگ و مهندسی فرهنگی کشور به نوعی بازشناخته شود تا بتوان به چگونگی انجام آن راه یافت.

مسلماً حاصل این تلاش در فیاس با آنچه باید انجام شود، گامی کاملاً ابتدایی محسوب شده و به تکمیل و پرداختن به ابعاد گوناگون موضوع نیازمند است. شناخته شدن ابعاد گسترده‌ی موضوع، می‌تواند حوزه‌ی وظایف شورای عالی انقلاب فرهنگی را به خوبی ارتقاء دهد و فضایی نو در تحقق آرمان و اهداف فرهنگی انقلاب اسلامی با انجام مهندسی فرهنگ و مهندسی فرهنگی کشور آغاز شود.

مهدی ناظمی اردکانی

عضو هیئت علمی دانشگاه امام حسین (ع)